

የአማራው ህልውና ትግል ወርድና ስፋት

ተስፋዬ ደምመላሽ

የአማራን ማህበረሰብ በሕወሓት (በወያኔ) ከተቃጣበት ጥፋት የመከላከሉን ንቅናቄ ኢትዮጵያን ከማዳን እቅድ ጋር አዋህዶ በዘዴ ማኪያሄድ የአማራውን ተጋድሎ አጉል መበረዝ ነው? የአማራውን ልዩ የጥፋት ኢላማነትና የመኖር ወይም ያለመኖር ትግል አስቸኳይነት እሳቤ ዉስጥ አለማስገባት ይሆን? በርግጠኛነት “አዎ” ይላሉ አማራ አክቶቪስቶች እና ነዉጠኞች።

አከለዉ እንደሚሉት አጣዳፊዉ የአማራ ህልዉና ትግል ቀደምትነት በሌሎች “ሁለተኛ ደረጃ” የተቃዉሞ ጥረቶች (ለምሳሌ በዲሞክራሲያዊ ለዉጥ ዙሪያ የሚደረጉ እንቅስቃሴዎች) እና ጥረቶቹን አጃቢ በሆኑ ሌሎች ፖለቲካዊ “ቅንጦቶች” መስተጓጎል የለበትም። አማራው “በመጀመሪያ ዙር” ለብቻዉ ራሱን የማዳን ትግል አድርጎ “ካሸነፈ በኋላ” ነዉ ከሌሎች የአገሪቱ ማህበረሰቦች ጋር በኢትዮጵያዊነት የሚተባበረዉ።

ይህ ነገድ ተኮር አስተሳሰብ ለአማራው ተሟጋች በሆኑ በርካታ ስብስቦች ዘንድ ሰፍኗል። በተጨማሪ፣ ለየት ባለ ቅጅት አስተሳሰብ የአማራውንና የሌሎች ነገዶችን እንቅስቃሴዎች በብልሃት ለራሳቸዉ ፖለቲካ አላማዎች መከታተያ መሣሪያ ማድረግ በሚጥሩ ወገኖች (በተለይ ሻቢያ በግንቦት ሰባት ድርጅትና ሚዲያ አማካኝነት በሚያደርገዉ ሙከራ) ይዘዋወራል።

ጉዳዩን በአገራዊ አገባቡ ይበልጥ ሰፋ አድርጎ ለማስቀመጥ፣ መላዉ የኢትዮጵያ ህዝብ በሚያደርገዉ የወያኔ ፈላጭ ቆራጭ አገዛዝ ተቃዉሞ ዉስጥ የጎሣዊ ማንነትና የኢትዮጵያዊነት ግንኙነት “የዜሮ ድምር ጨዋታ” የሚባል ነዉ? ማለትም፣ የአገራዊ ንቅናቄ ትርፍ ወይም ኢድጎት የግድ የነገዳዊ ትግል ኪሳራ ወይም ኋላ ቀርነት ሆኖ መታየት አለበት ወይ?

ግንኙነቱ የግድ የዜሮ ድምር እንዳልሆነ ምንም ያህል ስዉር አይደለም። አንዱ ወይም ሌላዉ ሳይባል በነገዳዊ/ግዛታዊ አካባቢዎችና በአገር ደረጃ የሚኪያሄዱ ትግሎች እርስ በርስ ተመጋጋቢ፣ ተደጋጋፊና ተጠነካካሪ ሊሆኑ ይችላሉ። መሆንም አለባቸዉ። የኢትዮጵያ አካባቢዋና ባህላዊ ማህበረሰቦች ማንነቶች እንደ ደሴቶች በድፍኑ ለየብቻቸዉ ቁጭ ቁጭ ያሉ ሳይሆኑ በሰፊዉ አገራዊ ድርና ማግም ናቸዉ። በተለይ አማራው በሰሜን፣ በደቡብ፣ በምእራብና በምስራቅ፣ እንዲሁም በመሐል አገር አለ። ነገዳዊ ህልዉናዉ ምንጊዜም በኢትዮጵያዊነት የታቀፈና የተደገፈ ነዉ፤ በአገሪቱ ግንባታና እድገት መካከለኛ ሚና ተጫዉቷል። የኦሮሞዎች ማንነትም እንዲሁ።

በተጨማሪ ብዙሃን የኢትዮጵያ ነገዶች ማህበረሰባዊና ባህላዊ ተጽእኖዎች ተለዋዉጠዉም በጋራ አብዮታዊ ልምድ የዘር ሳይሆን የመደብ ትግድ አኪያሂደዉም አገሪቱን በአንድነት እንደለዉጡ የምንዘነጋዉ ነገር አይደለም። የዛሬን የወያኔ ሞገደኛ አገር ከፋፋይና አሰናካይ አገዛዝ አያርገዉና በኢትዮጵያ የዘመናት እድገትና ዘመናዊ አብዮታዊ ለዉጥ ትስስራቸዉ፣ አንድነታቸዉ፣ ይበልጥ እየተጠናከረና እየተሻሻለ በመምጣት ላይ እንደነበረ ይታወቃል።

ይህ ታሪካዊና ወቅታዊ እዉነታ በተለይ በአገሪቱ ሁለት ታላላቅ ማህበረሰቦች በከፊል ተደራራቢ የሆነ ህልዉና፣ ማለትም በአማራችና ኦሮሞዎች ማንነቶች ተወራራሽነትና ትስስር፣ ጎልቶ ይታያል። እዉነታዉ እርግጥ አይኔን ግንባር ያርገዉ ላሉ የጎሣ ፖለቲካ አክራሪ ወገንተኞች ስዉር ይሆን ይሆናል። ብዙዉን ጊዜ እንዲያዉም ጠበዉ ህዝብ አጥባቢ በሆኑ ዘረኞች፣ የኢትዮጵያን ህብረተሰብ በከፋፋይ ክልሎች አጉረዉና አሸገዉ በሚጨቁኑ ወገንተኛ-ጎሣኛ ሊህቃን ህዝባዊ ትስስር ይደካዳል። ሆኖም በነዚህ ጠባብ ወገንተኞች መካዱ ተጨባጩን ታሪካዊና ወቅታዊ ሁኔታ ፈጽሞ እንዳልነበረና እንደሌለ አያደርገዉም።

እንግዲህ የአማራው ማህበረሰብ ህልዉና በነገዳዊ፣ ባህላዊ፣ አካባቢዊ ወይም ግዛታዊ ደሴታዊነት (insularity) የተከለለ አለመሆኑን እንረዳለን። እንደ ማህበረሰብ የአማራው መላያ በመሠረቱ በክልል የታጎረ የጎሣ ማንነት የሌለዉና የተለያዩ የአገሪቱ አካባቢዎች ላይ ደግሞ ማህበረሰባዊም ግለሰባዊም ነፃነቶች አፋኝ የሆነ የዘር ጉረኖ የማይጭን መሆኑ ነዉ። አማራውን ከሌሎች የኢትዮጵያ ህብረተሰብ ክፍሎች በይበልጥ የሚለየዉ እንደ ማህበረሰብ ለመኖርና ለመዳበር፣ ራስነቱንም ለመጠበቅ፣ በጠባብና በብቸኝነት ጎሣዊ/አካባቢዊ “ራስነት” መያዝ ወይም ማራመድ የማያስፈልገዉ መሆኑ ነዉ።

የአማራው ሰፊና ተለማጭ ነገዳዊም አገራዊም ህልዉና የጥንካሬዉና የትልቅነቱ መሠረት እንጂ የድክመቱ መገለጫ አልነበረም። ዛሬም አይደለም። ይህ ተከለህላዌዉ ዉጨኛ አገር ወራሪዎች ሲመጡም የኢትዮጵያን ጎሣ ዘለል ብሔራዊ ሃይሎች በማስተባበር በቆራጥነት፣ በጀግንነትና በስልት ተከላክሎ ጠላትን ደጋግሞ ድል ከመንሳት አላገደዉም ወይም አልገታዉም ። እንዲያዉም አማራው በዚህ መንገድ ራሱንም አገሩንም ከጥፋት መታደግና በነፃነት መጠበቅ ችሏል።

ይህን የማድረግ ችሎታዉ ከማህበረሰባዊ ባህሪዉ ጋር የተያያዘ ነዉ። የአማራው ማንነት የተገነባዉና የዳበረዉ በከፊል ከብዙሃን የኢትዮጵያ ኮሚኒቲዎች፣ በተለይ ከኦሮሞዎች ጋር በአገሪቱ ዉስጥ ህዝባዊ ፍልሰት፣ ዝዉዉር፣ መስፋፋትና ሰፊራ በመለዋወጥ ነዉ።

ይህ ታሪካዊ ሂደት እርግጥ ሁልጊዜ ሰላማዊና ችግሮች አልባ አልነበረም። በዓለም ዙሪያ በአገሮች ምሥረታና እድገት እንደታየው ሁሉ በኢትዮጵያም የማህበረሰቦች ፍልሰቶችና መስፋፋቶች ልዩዉጡ፤ በአገር ማቅናቱ ሂደት፣ ግጭቶችና ወጊያዎች ነበሩ።

ቢሆንም በኢትዮጵያ አገራዊ ግንባታ አማራጭ “ሌሎችን” በጠላትነት ከማግለልና ከማራቅ ወይም ተለጣፊ ከማድረግ ይልቅ በተግባርነት፣ በተዛማጅነት፣ በተዋሐጅነትና ከሞላ ጎደል በመንግሥት ሥልጣን ተከፋይነት አቅርቧል። ባህሉን፣ ቋንቋውን፣ ማንነቱን ሳይቀር ከአገሪቱ ብዙሃን ማህበረሰቦች ጋር በሰፊው ተጋርቷል። በዚህ አይነት የሰጥቶ መቀበል ሂደት ባንዴ ማህበረሰባዊና አገራዊ ማንነቱን አበልጽጓል። አመራር መስጠትም ችሏል። በዝርዝርም ባይሆን በመሠረቱ ይህ ይመስለኛል የአማራ ማህበረሰባዊ ህልወና።

ይህ ማንነቱ ለዛሬውም ራሱንና አገሩን የማዳን ትግሉ ወሳኝ እንድምታ አለው። ሆኖም ያለንበት ወቅት አማራን ከጥፋት እንታደጋለን በሚል ይፋ አላማ ዙሪያ የሚንቀሳቀሱ (በተለይ ዳይሬክቶራት) ድርጅቶች፣ አክቲቭስቶችና ስብሰቦች፣ እንዲሁም የፖለቲካ፣ የምሁራንና የሚዲያ ወገኖች እንድምታውን በቅጡ የማጤን ፍላጎት ወይም አዝማሚያ ምንም ያህል አያሳዩም።

የአማራን ህልወና አቀራረባቸው ባመዛኙ ግልብ ነገዳዊነት ላይ የሚያጠነጥን ነው። አገራዊ ተንቀሳቃሽነት ማመንጨት (proactive national agency) ግድ ስይላቸው በሰልታዊ ትዕግሥት ያልተመዘዘነ ችኩል፣ ታክቲካዊ ተከላካይነት ላይ ያተኮረ የአማራ ተጋድሎ ያገላለጡ። የአማራን ማዳን ጥረት ብዙውን ጊዜ ኢትዮጵያን ከመታደግ ገቅናቄ አግልለውና አርቀው ያያሉ። ይህ ትኩረት መሠረታዊ ምክንያቶችና ችግሮች አሉት። በችግሮቹ ዙሪያ እዚህ ሰፊ ወይይት ማቅረቢያ ቦታ ባይኖርም አገባብ ያላቸው ጥቂት ነጥቦች ባጭሩ ማስቀመጥ ይቻላል።

እንደ ማንኛውም የኢትዮጵያ ነገዳዊ ወይም ባህላዊ ማህበረሰብ አማራው ለዘለቄው በአገሩ በሰላምና ነፃነት የሚኖረው ከብዙሃን የኢትዮጵያ ማህበረሰቦች ጋር ከሞላ ጎደል ባሉት አገራዊ ግንኙነቶች ወስጥ ህልወናውን ደህንነቱን ሲያረጋግጥ ነው። አማራነት ከሌሎች የአገሪቱ ማህበረሰቦች መካከል ብቻ የሚገኝ ሳይሆን አነሰም በዛም በየወሰንባቸውም ያለ ነው። አማራው ከአገሪቱ ብዙሃን ማህበረሰቦች ጋር ተጋብቷል፣ ተዋልዷል፣ ተዛምዷል፣ ተዋህዷል። እዚህ ላይ የሚነሳው ጥያቄ አማራው ህብረተሰባዊና ባህላዊና ብሔራዊ ትስስሮቹ ወስጥ ሆኖ ደህንነቱንና ሰላሙን ለማግኘት የሚታገለው እንዴት ነው? የሚል ይሆናል። ራስነቱን የሚያረጋግጠው ወይም የሚጠብቀው በምን መንገድ ነው?

አማራውን ማህበረሰብ ከጥፋት እንታደግ በሚል አላማ ዙሪያ ለሚንቀሳቀሱ አንዳንድ ድርጅቶችና ስብሰቦች ይህ ጥያቄ ምንም ያህል ችግራቸው አይደለም። ጉዳዩን የሚያዩት አቃለው በአንድ ጎጦ ነው፤ ማለትም ኢትዮጵያን ከማዳን እቅድ ጋር በመርህም ሆነ በስልት ምንም ያህል ሳይይዙ በጎሣዊ ማንነቱ ነው። በዚህ አይነት አተያይ የማህበረሰቡን ደህንነት ለማረጋገጥ የሚጥሩት ነገዳዊ ማንነቱን (በተለይ ደግሞ ተጎድኔነቱን) አጉልተው በመከለልና በመመሸግ ለማጠናከር በመሞከር ይመስላል። የአማራን ህዝብ ከጥፋት ለመከላከል የሚፈልጉት ባመዛኙ በልዩና ብቸኛ ራስነቱ ነው። ይህ የአማራ ተሟጋቾችና አክቲቪስቶች አስተሳሰብ በቀና መንፈስ የተቀረጸ ሊሆን ቢችልም የተዛባ እንደሆነ ማሳየት አይከብድም።

አንድ ዋና ችግሩ ህብረተሰባዊ፣ ባህላዊና አገራዊ ትስስሮችና አብሮነቶች ወስጥ ሆኖ የአንድ ማህበረሰብን ህልወና በብቸኛ፣ ደሴታዊ ራስነት ከልሎና መሽጎ ለመጠበቅ ወይም ለማዳን የሚደረግ መከራ በመሠረቱ ተቃርኖ ያለው ጥረት ነው። አማራውን ከጥፋት ለመታደግ፣ ማለትም ደህንነቱን ከሚጠናዎቱት ሃይሎችና አዝማኝ ለመጠበቅ፣ ከእነዚህ ሃይሎች ብቻ ሳይሆን ከአገሪቱ ብዙሃን ማህበረሰቦች የጋራ ኢትዮጵያዊነትም ራሱን ማግለል አለበት።

ግን በዚህ መልክ ማንነቱን መለየቱ ራሱ አማራውን ለጥፋት ወይም ለጉዳት ሊያጋልጠው ይችላል። ነገዳዊ ልዩነቱንና ብቸኝነቱን አገልግቶ ከሌሎች የኢትዮጵያ ማህበረሰቦች ራሱን ማግለሉ ደህንነቱን ለጥቃት የተመቻቸ ኢላማ ያደርገውም ይሆናል። ከዚህም አልፎ ለአገር ሓድን ትግሉ ብቁና ወጤታማ ተሳትፎው እንቅፋት ሊሆንበት የሚችል ነው። በአገር ጉዳዮች ወስጥ መካከለኛ ሚና ተጫዋቾችነቱን አጥቶ በጥግ ያገርነት እንዲቀጥል የሚያደርገው ነው።

በዚህ አይነት ራስ አለያይና አተያይ የሚመራ የአማራ አክቲቪስትነት ሌላው ችግር የአማራውን ማህበረሰባዊ ራስነትን ወይም ህልወና በሚመለከት በቂ ግንዛቤ የለውም። የአማራው ህልወና ሙሉ ወርድና ስፋት በጎሣዊ ወይም አካባባዊ ራስነቱ የተወሰነ እንዳልሆነ ያልተረዳ አክቲቪስትነት ነው። የአማራው ህልወና ከኢትዮጵያዊነቱ ጋር በጥልቅ በተያያዘ ታሪካዊ አስታወሶ፣ ጽኑ መንፈሳዊ እምነትና ሕይወት፣ እንዲሁም ዘር ዘለል በሆነ ብሔራዊ ባህልና ንቃተ ህሊና የታነፀ ነው።

በተጨማሪ አማራው በዘመናዊ ሃሳቦች መስክ ተንቀሳቅሶ እንደ ማህበረሰብና የኢትዮጵያ ዋና አካል ራስነቱን አዙሮ አይቶ ችግሮቹን መመርመርና መፍትሔዎቻቸውን ማበጀትም የህልወናው መገለጫዎች ናቸው። ከታሪካዊና ባህላዊ ግብአቶች ባሻገር አማራነት ወደፊት ተመልካች ብሔራዊ ራዕይ አፍላቂነትን ያካትታል ወይም ማካተት ይችላል። በአብዮቱ ዘመን ከአገሪቱ ብዙሃን ታጋዮች ጋር አንድ ሆኖ እንዳደረገው አማራው በዛሬው የራስ መታደግና አገር የማዳን ትግሉም ፖለቲካ ሃሳብና ስልትም ጫሪና አነሳሽ መሆን የሚችል ነው።

በነዚህ መንገዶች በታነፀ ማህበረሰባዊ-አገራዊ አድራጊ ፈጣሪነት አማራጭ ህልወናውን ይበልጥ የማንቀሳቀስና የትግል ስምሪት የመስጠት እምቅ አቅም አለው። በዚህ መልክ ተነሳሽነቱን፣ እንቅስቃሴውንና ስምሪቱን ሃቅኛ ይዘት ሰጥቶ ማራመድ፣ የራሱና የአገሩ ማድረግ፣ ብሎም እንደ ማህበረሰብ የገጠመውን አስጊና አስከፊ እወነታ መለወጥ ይችላል።

በተናጠል ነገዳዊ ማንነትን የሚያገለግል የአማራ አክቲቭስቶች አስተሳሰብ ያለው ሌላ ችግር የአማራውን ተጋድሎ አመለካከቱ ነው። አተያዩ ባመዘኙ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ንቃተ ህሊናን ያገለለ፣ ይባስ ብሎም የኢትዮጵያን ብሔርተኝነት የሚያጣጥልና ከትግል እሳቤ ወሰጥ የማያስገባ ነው። በይበልጥ ትኩረት ለመናገር፣ የአመለካከቱ ችግር የአማራው ንቅናቄ ከኢትዮጵያዊነት የተገለለ ብቻ ሳይሆን ከፖለቲካ፣ ከኢኮኖሚ፣ ከልማትና ከሌሎች ጉዳዮችም የጸዳ የህልወና ትግል ብቻ ተብሎ መታየቱ ነው።

በወያኔ ፈላጭ ቆራጭም መሰሪም አገዛዝ አማራው እንደ ማህበረሰብ እርግጥ የሞትና የሽረት ተጋድሎ ማድረግ ተገዷል። ሆኖም ተጋድሎው በተለይ ፖለቲካን (የሃሳብ፣ የስልት፣ የአደረጃጀት፣ የታክቲክና የአንቅስቃሴ አድራጊ ፈጣሪነትንና ቅንብርን) እንደ “ቅንጦት” በማየት ጥግ የሚያስይዝ “የህልወና ትግል” ነው ማለት ምን ትርጉም አለው? ለመሆኑ አማራው ራሱንና አገሩን ከጥፋት ለማዳን ከወያኔ አገዛዝ ጋር በተለያዩ መስኮችና ደረጃዎች ከባድ፣ ትውልድ ተሻጋሪ፣ ተጋድሎ ሲያደርግ እንዴት ነው ተጋድሎው ከፖለቲካ ወጪ ነው የሚባለው? ለአማራው ራሱና አገር አድን ትግል የሚበጅና የማይበጅ ፖለቲካን መለየት እርግጥ ግድ ይላል። ግን ትግሉ አካቶ ከፖለቲካ የጸዳ ነው ማለት ዘበት አይደለም ወይ?

ፊት ለፊት ሲያየት አባባሉ ቅጥ የለሽ ቢሆንም በተወሰነ ቅጅ ወይም ከጀርባ ያለው ሃሳብ ወይም ትርጉም ይገባኛል። ይኸውም አማራው ዛሬ የገጠመውንና ሳይወል ሳይድር መክላት ያለበትን የለት ተለት ወይም ተጨባጭ የመኖርና ያለመኖር ሁኔታ ያለምንም ፖለቲካ ስሌት፣ ድርጅታዊ አጀንዳ ወይም ርዕዮተዓለማዊ ወገንተኛነት በቀጥታና ባንዳፍታ መረዳት አስፈላጊነትን ማረጋገጥ ነው። ይህ አመለካከት ነጥብ አለው፤ በጥቅሉ ምንም ያህል አከራካሪ አይመስለኝም።

ይሁን እንጅ አማራው አሁን የገጠመውን አደገኛ እወነታ በታሪክ ሂደት ያነፀውን ያዳበረውን ህልወና ባገለለ “ቀጥተኛነት” ወይም ግልብ ተጨባጭነት የመገንዘቡ ሙከራ ትልቅ ችግር አለው። ግንዛቤ ሆነ ተብሎም ባይሆን በውጤት የአማራውን መሉ ራስነት የሚያጸድልና የሚያቀጭ ነው። ይህ የተዛባ ራስ ግንዛቤ አማራው የቆመበትን ህይወት እወነታ፣ ማለትም የሚሰማውንና የሚኖረውን ማህበረሰባዊ፣ ባህላዊና ብሔራዊ ልምድ ያደበዘዛል፤ ሕይወት ይነሳል።

ይህም የሚያስከትለው ውጤት አማራው ህልወናውን በሚያመነጭ የተራቆተ ተናጠል የነገድ ማንነት ራሱን ለውጭም ሆነ ለውስጥ ጠላት ጥቃቶች ይበልጥ ማጋለጡን ነው። ማህበረሰቡ ለዘላቂ የመኖር ትግል ከብሔራዊ ባህል መሠረቱ ተነስቶና በስልታዊ ትዕግሥት ተንቀሳቅሶ ተለዋዋጭ ሁኔታዎችን መቆጣጠሩ ቀርቶ ራሱ የተለዋዋጭ ሁኔታዎችን በገውደን የማይመኙለት አድራጊ ፈጣሪዎች ቁጥጥር ተቀባይ በመሆን እንዲቀጥል ይገደዳል። ይህ እንዳይሆን ወይም እንዳይቀጥል የአማራውን ህልወና በሙሉ ወርድና ስፋቱ ማረጋገጥ ከመርህም ሆነ ከራስ አድን ትግል ስልት አኳያ አስፈላጊ ነው።

አያይዘንም እንደ ማህበረሰብና እንደ አገር ሁላችን አንድ መሠረታዊ ነገር ተረድተን ለለውጥ መነሳሳት ይገባናል። ይኸውም እወኑ አለም፣ በተለይ የሰው እና የህብረተሰብ እወነታ፣ ዝምብሎ በድፍኑ ያለና በአንድ ገጽ ወይም አቅጣጫ ተጽእኖ የሚያሳርፍ አይደለም። ፍጹምና ዘላለማዊ ቋሚነት የለውም። ራዕይ፣ ሃሳብና እምነት የለት ተለት ኑሮን፣ እወኑ አለምን፣ ሊለውጡና ሊያሻሽሉ ይችላሉ። በተጨማሪም ኑሮ ወሰጥና አልፎም ያልነበረ ሳይሆን እወነታ የመፍጠር እምቅ አቅምም አላቸው።

በተለይ አገር ወዳዳ የአማራ (በሰፊው ደግሞ የኢትዮጵያ) ወጣት ትውልድ ይህን በሚገባ ተገንዘቦ በአንድነት ፍቱን ንቅናቄ በመፍጠር ህዝቡንና አገሩን ከጥፋት ለማዳኑ ከባድ ትግል የራሱን አስተዋጽዖ ማድረግ ይጠበቅበታል።

[ይህ አመለካከት ተጨባጭ ማንነትን ግልጽ እወነታ አድርጎ በቀዳሽ ለመጨበጥ የሚሞክር ግን የሞህ ተግባራዊነት (naïve realism) የሚያንጸባርቅ አመለካከት]